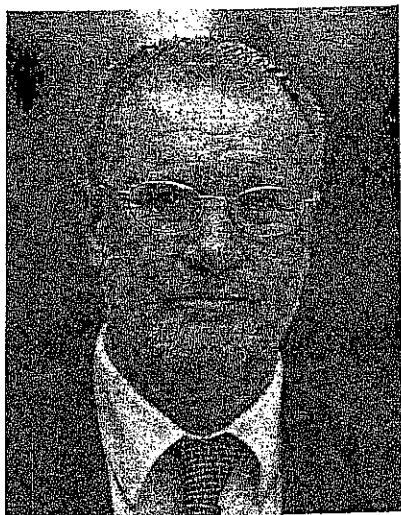

UZTICĪBU ŠĶĪRĒJTIESĀM VAR NODROŠINĀT AR TIESAS KONTROLI PĀR TO NOLĒMUMIEM

Ziedonis Ūdris,

Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kameras Šķirējtiesas padomes priekšsēdētājs, Latvijas pilnvarotais pārstāvis leguldījumu strīdu izšķiršanas starptautiskā centra Padomnieku ekspertu grupā

Foto: Dirdzis Grodzs

Kā vērtējat Šķirējtiesas likuma nepieciešamību un projekta izstrādes gaitu un rezultātu?

Saskaņā ar *Pricewaterhouse Coopers* pētījumu¹ komersantu izšķirtie strīdi šķirējtiesās pieaug globālā mērogā ar katru gadu. Pieaug arī komersantu prasības pēc vēl ātrākas, lētākas un taisnīgākas strīdu izšķiršanas šķirējtiesās.

Mēģinot apmierināt šīs prasības, tika veikti attiecīgi grozījumi gan parauglikumā, gan atsevišķu valstu likumos, gan vadošo starptautisko pastāvīgo šķirējtiesu reglamentos.

Arī Latvijā kopš neatkarības atjaunošanas 1991. gadā likumdevējs, ieklausoties gan vietējo, gan ārvalstu uzņēmēju un investoru izteiktajās vēlmēs izšķirt komercstrīdus ātri, konfidenciali un taisnīgi, ko varētu nodrošināt attiecīgās komercjomās specializējušies un praktizējuši juristi, pastāvīgi pilnveidoja šķirējtiesu darbību reglamentējošo tiesisko regulējumu.

Nav pamata apšaubīt likumprojekta anotācijā Tieslietu ministrijas norādītos iemeslus likumprojekta izstrādei – uzticības atjaunošanu šķirējtiesu institūtam kā efektīvam komercstrīdu izšķiršanas veidam un taisnīga procesa nodrošināšanu šķirējtiesās.

Likumprojekta izstrādes iniciatīvu uzņēmās Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kamera. Tā

izstrādē tika iesaistīti šķirējtiesu pārstāvji, kā arī tiesību zinātnieki un praktiķi, lai īstenotu tagadējās tieslietu ministres B. Brokas 2012. gada 16. martā Rīgas Juridiskās augstskolas starptautiskajā konferencē pausto,² ka Tieslietu ministrijas mērķis ir ieviest Latvijā mūsdienu prasībām atbilstošu šķirējtiesu darbību tiesisko regulējumu, tādējādi Latvijai kļūstot par vienu no Starptautiskās tirdzniecības tiesību komisijas (UNCITRAL) Starptautiskās komercšķirējtiesas parauglikuma valsti.

Pēc likumprojekta nosūtīšanas uz Tieslietu ministriju ar tā pilnveidošanu jau nodarbojas ministrijas speciālisti, mēģinot saskaņot Saeimas deputātu nosprausto uzdevumu – ar jauno šķirējtiesas likumu kardināli samazināt pastāvīgo šķirējtiesu skaitu – ar visu pārējo iesaistīto un ieinteresēto pušu vēlmēm.

Vai, jūsu prāt, likumprojekts atbilst ANO 1985. gada 21. jūnija Starptautiskās tirdzniecības tiesību komisijas (UNCITRAL) Starptautiskās komercšķirējtiesas parauglikumam?

Saskaņā ar UNCITRAL sekretariāta noteiktajiem kritērijiem no Eiropas Savienības 28 valstīm šķirējtiesu tiesiskais regulējums Starptautiskās komercšķirējtiesas parauglikumam atbilst 16 dalībvalstīs, no tām parauglikumam ar 2006. gada izmaiņām – četrās valstīs (tostarp Lietuvā).³ Latvijas šķirējtiesu tiesiskais regulējums neatbilst parauglikumam.

Vai likumprojektā pamatoti nodalīts *ad hoc* un pastāvīgās šķirējtiesas regulējums – t.i., ka *ad hoc* šķirējtiesu lēmumiem nevarēs izsniegt izpildrakstu?

Valsts, kura pieļauj, ka jau esošajā vai kaut kad nākotnē iespējamā strīdā iesaistītās puses var vienoties par strīda izšķiršanu nevis attiecīgās valsts tiesā, bet "privātā" kārtībā – šķirējtiesā, uzņemas atbildību par šādu pušu pamattiesību ievērošanu šķirējtiesas procesā. Minēto atbildību valstis parasti realizē divējādi – lēmumu pieņemšanas procesā par izpildraksta izdošanu šķirējtiesas spriedumam un izskatot pieteikumus par šķirējtiesas sprieduma atcelšanu.

Likumprojekta anotācijā norādītais pamatojums, ka valsts uzņemas atbildību, atļaujot tiesām izdot izpildrakstus pastāvīgām šķirējtiesām, tāpēc ka valsts ir noteikusi kādas administratīvi tiesiskas prasības šādu šķirējtiesu izveidē un uzņēmusies zināmu administratīvu kontroli šo prasību ievērošanā, bet valsts nevar administratīvā kārtībā kontrolēt *ad hoc* šķirējtiesu sastāvu izveidošanu, tāpēc šādu šķirējtiesu spriedumiem tiesām izpildraksti nav izsniedzami, nav saprotams un pieņemams.

Pirmkārt, atskatoties uz šķirējtiesu tiesiskā regulējuma attīstību Latvijā, jākonstatē, ka šāds sadalījums – pastāvīgu šķirējtiesu spriedumiem izpildraksti izsniedzami, bet *ad hoc* šķirējtiesu spriedumiem nē, sākotnēji nepastāvēja, un tāds tika ieviests ne jau tāpēc, ka *ad hoc* šķirējtiesu spriedumiem tiesas lēma biežāk atteikt izdot izpildrakstu – šāda statistika nav atrodamā. Skaidrojums ir pavisam vienkāršs – *ad hoc* šķirējtiesu procesi bija ievērojami lētāki, jo nebija jāmaksā pastāvīgās šķirējtiesas nodeva, bet šāda situācija neapmierināja atsevišķas pastāvīgās šķirējtiesas, kurām bija ietekme uz likumdevēju, jo komersanti bija ieinteresēti izvēlēties lētāku strīdu izšķiršanas veidu.

Ja citās valstīs nelikumīgo šķirējtiesas spriedumu, kas pamatots, piemēram, ar viltotiem dokumentiem, tiesiskais regulējums cietušajai pusei ļauj apstrīdēt, ceļot attiecīgu prasību tiesā, tad Latvijā šādas tiesības cietušajai pusei esošais tiesiskais regulējums un likumprojekts neparedz.

Otrkārt, ne reizi vien likumprojekta apspriešanas gaitā jau ir izskanējis, ka par šķirējtiesas sprieduma kvalitāti atbild šķirējtiesas sastāvs – viens vai vairāki šķirējtiesneši, nevis pastāvīgās šķirējtiesas gadījumā – tās dibinātāji vai vadība. *Ad hoc* šķirējtiesas sastāvā (vismaz starptautiskajos šķirējtiesu procesos) pārsvarā ir šķirējtiesneši, kuri ir, ja tā varētu teikt, kādu pastāvīgo šķirējtiesu šķirējtiesnešu sarakstā. Nav dzirdēts, ka šādi šķirējtiesneši spriestu tiesu citādi – zemākā kvalitātē, esot *ad hoc* šķirējtiesu sastāvā. Turklāt likumprojekta 17. pantā noteiktās prasības attiecināmas gan uz pastāvīgās, gan uz *ad hoc* šķirējtiesas sastāvu.

Ja esošais politiskais uzstādījums ir tāds, ka Latvijai jākļūst par vienu no UNCITRAL Starptautiskās komercšķirējtiesas parauglikuma valsti, tad šāds sadalījums jautājuma izskatīšanā par izpildraksta izsniegšanu nav pieļaujams.

Kāds ir jūsu viedoklis par Saeimas karstas debātes izraisījušo jautājumu – kādi kritēriji būtu jāņem vērā, lai veidotu pastāvīgo šķirējtiesu?

Vietā ir jautājums, ko likumdevējs vēlas panākt, nosakot stingrākus kritērijus pastāvīgo šķirējtiesu izveidošanai. Ja mērķis ir samazināt pastāvīgo šķirējtiesu skaitu tāpēc, ka tas ir mūsu valstij apkaunojošs, tad jebkādi administratīvi ierobežojumi ir vietā.

Tomēr, ja mērķis ir uzlabot komersantu uzticību šķirējtiesām, paaugstinot šķirējtiesu nolēmumu

kvalitāti, tad šādu tiesisku kontroli var nodrošināt tikai tiesas, atceļot šķirējtiesu nolēmumus, kuri pieņemti, pieļaujot būtiskus procesuālos tiesību un atsevišķos gadījumos – arī materiālo tiesību normu pārkāpumus.

Kā jūs vērtējat likumprojektā iestrādātās šķirējtiesnešu kvalifikācijas nosacījumus un piecu gadu resertifikācijas prasību?

Pozitīvi. Maz ir palikušas nereglamentētas profesijas, kurās strādājošiem nav prasības iegūt sertifikātu vai cita veida apliecinājumu attiecīgās personas spējām veikt noteiktu darbu. Lai sniegtu juridiskus pakalpojumus, šādu prasību nav. Sertifikācijas un resertifikācijas prasības varētu tomēr neattiecināt uz zvērīnātiem advokātiem sakarā ar attiecīgā likumā noteikto kārtību un kritērijiem uzņemšanai Zvērinātu advokātu kolēģijā un noteiktajām prasībām ik gadu paaugstināt savu profesionālo kvalifikāciju, piedaloties kādās ar juridisko profesiju saistītās mācībās.

Vai būtu jāizmanto iespēja iestrādāt jaunajā likumā jauninājumus, piemēram, regulējot šķirējtiesnešu imunitātes jautājumu?

UNCITRAL Starptautiskās komercšķirējtiesas parauglikums nereglamentē šķirējtiesnešu imunitātes jautājumu. Ir apšaubāms, vai komersantu un investoru attieksme pret šķirējtiesu Latvijā uzlabotos, ieviešot minēto jauninājumu tieši tagad.

Vai ir nepieciešams iestrādāt šķirējtiesas spriedumu apstrīdēšanas mehānismu?

Pēdējos gados šķirējtiesas bieži tiek minētas saistībā ar tā dēvēto reiderismu, un ne tikai Latvijā. Tomēr, ja citās valstīs nelikumīgo šķirējtiesas spriedumu, kas pamatots, piemēram, ar viltotiem dokumentiem, tiesiskais regulējums cietušajai pusei ļauj apstrīdēt, ceļot attiecīgu prasību tiesā, tad Latvijā šādas tiesības cietušajai pusei esošais tiesiskais regulējums un likumprojekts neparedz.

LTRK izstrādātajā un uz Tieslietu ministriju nosūtītajā likumprojektā apstrīdēšanas mehānisms tika iestrādāts, taču likumprojekta pašreizējā redakcijā šāda mehānisma nav. Tas nozīmē, ka arī turpmāk mēs sastapsimies ar šķirējtiesu nolēmumiem, kuri formāli atbildis likuma prasībām, bet faktiski pamatoti uz tiesiski spēkā neesošiem, fiktīviem vai viltotiem darījuma dokumentiem, un šādi šķirējtiesu nolēmumi paliks spēkā pat tad, ja tiesa atteiks izdot izpildrakstu.

¹ Skat.: www.pwc.com/arbitrationstudy.

² Skat.: http://www.rgs.edu.lv/uploads/files/Time_to_Reform_Latvian_Arbitration_Regime_07032012_v3.pdf.

³ Skat.: <http://www.international-commercial-arbitration.com/Model-Law/The-Book-MAL>.